

OSMANLI ARAŖTIRMALARI

II

NeŖir Heyeti — Editorial Board
HALİL İNALCIK — NEJAT GÖYÜNÇ
HEATH W. LOWRY

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

II

İstanbul - 1981

Karl Teply, *Türkische Sagen und Legenden um die Kaiserstadt Wien* (İmparatorluk şehri Viyana hakkındaki Türk menkıbe ve efsaneleri), Hermann Böhlhaus Vârisleri yayınevi, Wien, Köln, Graz 1980, 162 sahife + 1 plan, 15 resim.

Özellikle İstanbul'a Osmanlı İmparatorluğu döneminde gönderilen imparatorluk elçileri, bunların kültür tarihi bakımından önemi, İkinci Viyana kuşatması ve onu takip eden uzun Osmanlı-Avusturya Harpleri devresine ait çeşitli çalışmaları ile Türkiye ve Avusturya arasındaki tarihi ve kültürel münasebetlerin aydınlanmasına büyük katkılarda bulunan Prof. Karl Teply «*Türkische Sagen und Legenden um Wien, die Stadt des Goldenen Apfels der Deutschen*¹» adlı makalesinden sonra, yine aynı adlı bir konferansı 28-30 Kasım 1979'da İstanbul'da Avusturya Başkonsolosluğu Kültür Merkezi'nin Başbakanlık Arşivi Genel Müdürlüğü ile birlikte düzenlediği bir ilmi toplantıda vermişti. Bu defa aradan geçen çok kısa zaman içerisinde araştırmalarının ürününi yukarıdaki şık kitapla ortaya koymuş bulunuyor.

Elimizdeki eser, yazarın Türk-Avusturya ilişkilerine ait çok kısa beş-on cümlesinden sonra, kullandığı kaynakları ve bunların mahiyetlerini belirten bir giriş (Einführung) ile başlayarak Viyana ile ilgili on menkıbe ve efsaneyi bir araya getirmektedir. Bunlardan ilk dördü Evliya Çelebi'den, takip eden ikisi Dimetrie Cantemir'in 1716'da tamamladığı, aslı yazma olarak bulunan, fakat bundan yapılan Almanca tercümesi *Geschichte des Osmanischen Reiches nach seinem Anwachsen und Abnehmen* adı ile basılan (Hamburg 1745) Osmanlı Tarihi'nden, son dört tanesi de Pasarofça anlaşmasının tasdiki için 1719'da Viyana'ya gönderilen İbrahim Paşa'nın anonim sefaretnâmesinden alınmadır. Teply, bu sefaretnâmenin Friedrich von Kraelitz-Greifenhorst² neşir ve çevirisini kullanmış, bununla da yetinmeyerek kendisi ile ilgili bir kısmı Erich Prokosch'a yeniden tercüme ettirmiştir. Bu örnek Prof. Teply'nin titizliğinin bir delilidir. Aynı şekilde Evliya Çelebi ile ilgili bazı metinlerde de Richard F. Kreutel'in yardımından faydalanmıştır.

Eseri süsleyen plan ve resimlerden hangilerinin Viyana Tarih Müzesi'nden, Avusturya Millî Kütüphanesi'nden, Klosterneuburg Vakıf Arşivi'nden veya Topkapı Sarayı Müzesi'nden alındığını gösteren bir liste de hemen baş tarafta yer aldığı gibi, girişte Prof. Teply Viyana şehrine ait yayınladığı Türk planı hakkında da bilgi vermeyi ihmal etmemektedir. Resimlerin hepsi büyük bir özenle seçilmiştir.

Kitapta yer alan menkıbe veya efsaneler aşağıdaki adları taşımaktadırlar: Die Weissagung des Şem'un-i Safâ (Şem'un-i Safâ'nın kehâneti, s. 16-33), Der Goldene Apfel (Kızıl elma, s. 34-73), Die Legende vom Dayı Çerkes (Dayı Çerkes efsanesi, s. 74-91), Das Traumgesicht Sultan Süleymans (Sultan Süleyman'ın rüyada gördüğü çehre, s. 92-95), Die Zeltburg Sultan Süleymans (Sultan Süleyman'ın harp çadırı, s. 96-108), Kasım Beğ und seine vierzigtausend Märtyrer (Kasım Bey ve kırk bin şehit, s. 109-116), Das Wunder der Süleymanbresche (Sultan Süleyman'ın toplarının Viyana surlarında açtığı gedik mucizesi, s. 117-121), Der ägyptische Jüngling (Mısır'lı kahraman delikanlı, s. 122-126), Warum

das alte Tor der Festung Wien vermauert ist (Neden Viyana kalesinin eski kapısı duvarla örtüldü, s. 124-126), Das Standbild des Deli Seyyidi Pascha (Deli Seyyidi Paşa'nın heykeli, s. 127-132).

Prof. Teply, her menkibe veya efsane ile ilgili metnin Almanca çevirisini verdikten sonra, hem bunlardaki her ayrıntı üzerinde ayrı ayrı durmağa çalışmakta, hem de bu söylentilerin doğruluk derecelerini çeşitli kaynaklara başvurarak tayine gayret etmekte, bunda da büyük bir başarıya ulaşmaktadır.

Yazar, ayrıca yukarıda belirtilen menkibe ve efsanelerin teker teker incelenmesi ile yetinmemekte, bir sonuç (Schlussbetrachtung) kısmı ile bunları toplu olarak değerlendirmektedir. Bu menkibelerde ve efsanelerde iki tarafın karşılıklı kültürel tesirleri bulunmaktadır. Bu oluşumda Sultan ve İmparator arasında taksim edilmiş olan Macaristan büyük bir rol oynar. Bunda Viyana'dan İstanbul'a, İstanbul'dan Viyana'ya gönderilen elçilik heyetlerinin de katkısı vardır. 1488 ile 1792 arasındaki üçyüz senelik zaman sürecinde İstanbul'a gelenlerin adedinin 130'u bulması, buna karşılık gönderilenlerin de 80-90 civarında olması karşılıklı kültür alış-verişinde hiç de azımsanamıyacak bir miktardır, ayrıca bu heyetlerin bazan 300, 600, hatta 800 kişiden ibaret bulduklarını nazar-ı dikkate almak gerekir. Toplulukların farklı inançlarda olmaları bu kültür değiş-tokuşunda bir engel teşkil etmemektedir. Prof. Teply'nin tesbit ettiği göre, bu anlatılan menkibe ve efsanelerden çoğu Viyana'nın ilk osmanlı kuşatmasına ait olup, kahramanları muharıpler, dervişler veya onlara yakın çevreler teşkil etmektedir.

Eseri, her bahse ait dipnotu listeleri, bibliyografya ve dizin tamamlamaktadır. Prof. Karl Teply, bu yeni kitabı ile bir zamanlar devamlı biribiriyile mücadele eden, fakat bu süre içinde de biribirinin kültüründen etkilenen, halen dost iki milletin hem yekdiğerlerini daha iyi tanımalarına hizmet etmekte, hem de tarihe mal olmuş menkibe ve efsanelerin nasıl incelenmesi ve değerlendirilmesi gerektiğinin mükemmel bir örneğini vermektedir.

Nejat Göyünç

1 *Österreichische Zeitschrift für Volkskunde*, 31 (1977), s. 255-284.

2 «Bericht über den Zug des Groß-Botschafters İbrahim Pascha nach Wien im Jahre 1719», *Sitzungsberichte der phil.-hist. Klasse der kaiserlichen Akademie der Wissenschaften*, Wien 1908, s. 1-66.

Winfried Schulze, *Reich und Türkengefahr im späten 16. Jahrhundert. Studien zu den politischen und gesellschaftlichen Auswirkungen einer äußeren Bedrohung* (16. yüzyılın geç döneminde İmparatorluk ve Türk tehlikesi. Bir dış tehdidin siyasi ve cemiyet hayatı üzerindeki etkileri hakkında araştırmalar), C.H. Beck yayınevi, München 1978, XVI+418.

Eser, halen Bochum'daki Ruhr Üniversitesi'nde Yeniçağ Tarihi profesörü bulunan Winfried Schulze (doğumu 1942)'nin 1974/75 kış yarıyılında Berlin'-